

УДК 336.717.18

УПРАВЛІННЯ ЛІКВІДНІСТЮ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ

Путінцева Тетяна Володимирівна,

аспірант Університету банківської справи

e-mail: t.putintseva111@gmail.com; ORCID ID: 0000-0002-7640-7080

Анотація. Визначено значущість управління ліквідністю комерційних банків. Наголошено на необхідності виявлення в ході дослідження ліквідності комерційних банків характеристик ліквідних ресурсів, залучених ними, ліквідності їхніх активів, а також знаходження оптимуму в управлінні такими активами і пасивами. Охарактеризовано джерела залучення коштів, що можуть бути в разі потреби швидко реалізованими, в обсязі, потрібному для покриття попиту на ліквідні кошти. Проаналізовано і критично оцінено еволюцію теорій управління ліквідністю, уточнено їхній зміст і виявлено недоліки. Розглянуто сутність управління ліквідністю комерційного банку за процесним і системним підходами. Наведено режими ліквідності комерційних банків за застосування її різних моделей. Подано методи і авторське бачення інструментів управління ліквідністю комерційних банків. Виявлено переваги і недоліки зазначених методів. Останнє дозволило обґрунтувати, що для оптимізації процесу управління ліквідністю комерційного банку слід використовувати їхній комплекс, конкретний склад його має зумовлюватися значущістю конкретної банківської установи, її масштабом, формою власності, обслуговуванням контингентом клієнтів, наявними контрагентами, джерелами залучення і напрямками використання коштів, станом корпоративного управління в банківській установі.

Ключові слова: ліквідність, управління ліквідністю, методи управління ліквідністю, інструменти управління ліквідністю, комерційний банк.

Формул: 0; рис.: 2; табл.: 3; бібл.: 19.

LIQUIDITY MANAGEMENT OF COMMERCIAL BANKS

Putintseva Tetyana,

Ph. D. student of the Banking University

e-mail: t.putintseva111@gmail.com; ORCID ID: 0000-0002-7640-7080

Abstract. Imperfect liquidity management of a commercial bank can provoke a shortage / excess / imbalance of liquidity, which will worsen the general conditions of banking institutions, their financial stability, stability and ultimately undermine their financial security. Therefore, the task of the article is to analyze the existing theories of liquidity management of a commercial bank with the definition of their content and shortcomings, the essence of such management, the methods and tools used for this, as well as liquidity regimes. The importance of liquidity management of commercial banks is determined. Emphasis is placed on the need to identify in the course of the liquidity study of commercial banks the characteristics of liquid resources attracted by them, the liquidity of their assets, as well as finding the optimum in the management of such assets and liabilities. The sources of raising funds, which can be quickly realized if necessary, in the amount necessary to cover the demand for liquid funds, are described. The evolution of liquidity management theories is analyzed and critically evaluated, their content is specified and shortcomings are revealed. The essence of liquidity management of a commercial bank according to process and system approaches is considered. The liquidity regimes of commercial banks using its different models are given. The methods and author's vision of liquidity management tools of commercial banks are presented, to which it is proposed to include: instruments of reservation, refinancing, supervisory, debt, insurance, planning and forecasting, analytical and guarantee tools. The advantages and disadvantages of these methods are revealed. The latter allowed to substantiate that to optimize the liquidity management process of a commercial bank should use their complex, its specific composition should be determined by the importance of a particular banking institution, its scale, ownership, customer service, existing counterparties, sources and areas of use, corporate governance in a banking institution.

Keywords: liquidity, liquidity management, methods of liquidity management, liquidity management tools, commercial bank.

JEL Classification G21

Formulas: 0; fig.: 2; tabl.: 3; bibl.: 19.

УПРАВЛЕНИЕ ЛИКВИДНОСТЬЮ КОММЕРЧЕСКИХ БАНКОВ

Путинцева Татьяна Владимировна,

аспирант Университета банковского дела

e-mail: t.putintseva111@gmail.com; ORCID ID: 0000-0002-7640-7080

Аннотация. Определена значимость управления ликвидностью коммерческих банков. Подчеркнута необходимость выявления в ходе исследования ликвидности коммерческих банков характеристик ликвидных ресурсов, привлечённых ими, ликвидности их активов, а также поиска оптимума в управлении такими активами и пассивами. Охарактеризованы источники привлечения средств, которые могут быть в случае необходимости быстро реализованы, в объеме, необходимом для покрытия спроса на ликвидные средства. Проанализирована и критически оценена эволюция теорий управления ликвидностью, уточнено их содержание и выявлены недостатки. Рассмотрена сущность управления ликвидностью коммерческого банка в процессном и системном подходах. Приведены режимы ликвидности коммерческих банков при применении её разных моделей. Представлены методы и авторское видение инструментов управления ликвидностью коммерческих банков. Выявлены преимущества и недостатки указанных методов. Последнее позволило обосновать, что для оптимизации процесса управления ликвидностью коммерческого банка следует использовать их комплекс, конкретный состав его должен определяться значимостью конкретного банковского учреждения, его масштабом, формой собственности, обслуживаемым контингентом клиентов, имеющимися контрагентами, источниками привлечения и направлениями использования средств, состоянием корпоративного управления в банковском учреждении.

Ключевые слова: ликвидность, управление ликвидностью, методы управления ликвидностью, инструменты управления ликвидностью, коммерческий банк.

Формул: 0; рис.: 2; табл.: 3; библи.: 19.

Вступ. Ликвідність комерційних банків (КБ) може бути забезпечена лише за умови досконалого управління її формуванням і використанням. Водночас недосконалість такого управління може спровокувати нестачу / надлишок / незбалансованість ліквідності, що спричинить погіршення загальних умов функціонування банківських установ, їхніх фінансових стійкості / стабільності і, врешті-решт, підриватиме їхню фінансову безпеку (ФБ), що, у свою чергу, істотно знижуватиме ФБ банківського сектору національної економіки загалом. Отже, цим питанням мають бути присвячені як ґрунтовні дослідження, так і повсякденна практична діяльність працівників банківської сфери.

Аналіз досліджень і постановка завдання. Питаннями забезпечення ліквідності КБ переймалися такі вітчизняні і зарубіжні дослідники, як: С. Бауман (С. Bouwman), А. Бергер (А. Berger), В. Бобиль, Д. Ван-Хуз (D. Van Hoose), Д. Вартаньян, Дж. Генлі (J. Ganley), Х. Грюнінг (H. Greuning), А. Гуслісті (A. Gouslisty), Е. Долан (Dolan), Р. Дутвейлер (R. Duttweiler), Ж. Кар'є (J. Carrere), Дж. Кейнс (J. Keynes), В. Корнівська, Р. Міллер (R. Miller), О. Наципаева, О. Прокоф'єва, П. Роуз (P. Rose), Т. Рашидов, Ю. Ребрик, О. Салміна, А. Саркисянц, Дж. Сінкі (J. Sinki), Н. Сунцова, У. Тімоті (U. Timothy), О. Фуксман, А. Шалтаєва, І. Янковський. Утім, висвітлення проблематики з'ясування специфіки управління ліквідністю КБ, застосовуваних для цього інструментів і методів, впливу цих процесів на дотримання ФБ банківських установ залишається логічно незавершеною. Відтак завдання пропонованої статті — аналіз чинних теорій управління ліквідністю

КБ із визначенням їхнього змісту і недоліків, сутності такого управління, застосовуваних для цього методів і інструментів, а також режимів ліквідності.

Результати дослідження. Ліквідність КБ як така є вагомим чинником ефективного функціонування банківських установ, оскільки відображає стан їхніх активів, пасивів і позабалансових операцій, а також рівень управління ними. А як якісна характеристика, ліквідність КБ відображає якісну складову його діяльності, тобто якість наявних у нього власних і залучених ресурсів, якість їх розміщення і систем управління банком [1].

Дослідження ліквідності КБ передбачає характеристику ліквідних ресурсів, залучених ними, ліквідності їхніх активів, а також знаходження оптимуму в управлінні такими активами і пассивами.

При цьому залучити кошти, що можуть бути в разі потреби швидко реалізованими, в обсязі, необхідному для покриття попиту на ліквідні кошти, можливо завдяки: позикам на міжбанківському ринку; угодам «репо»; обліку векселів і одержанню позик центробанку; продажу банківських акцептів; випуску комерційних цінних паперів; випуску облігацій у національній валюті й єврооблігацій, капітальних нот. Водночас накопичені КБ ліквідні ресурси можуть бути реалізованими лише за умови наявності ринку для їхньої швидкої монетизації; стабільності цін на цьому ринку; оборотності, тобто можливості відшкодування початкових інвестицій із мінімальним ризиком. Натомість синхронне управління банківськими активами і пассивами передбачає накопичення ліквідних активів

для задоволення очікуваного попиту на них і купівлю активів на ринку в разі виникнення неочікуваних потреб у ліквідності [2].

Із шести відомих теорій управління ліквідністю кожна має свої переваги і недоліки. Жодна теорія окремо не здатна цілком знизити ризик утрати ліквідності

КБ, тому вони у своїй практичній діяльності змушені спиратися на рекомендації всіх цих теорій, віддаючи перевагу якійсь одній, виходячи з власного розуміння специфіки умов у кожній конкретній ситуації.

Еволюцію теоретичного підґрунтя управління ліквідністю КБ відображено в *табл. 1*.

Таблиця 1

Теоретичне підґрунтя управління ліквідністю КБ

Назва теорії / підходу	Зміст	Недоліки
Теорія комерційних позик (доктрина реальних векселів) (кінець XIX ст.)	Базувалась на формуванні активу балансу кредитами під реальні товарні операції. Підтримання ліквідності полягало в упевненості банкірів у поверненні кредиту після реалізації товару, під купівлю якого був узятий кредит. Це забезпечувало їм одночасно і прибутковість, і ліквідність. Таким чином, банк має розміщувати грошові кошти переважно у короткострокові кредити. Він надає кредити на строк сезонних потреб клієнтів. При цьому кредити є такими, що самоліквідуються, оскільки платежі за ними здійснюються впродовж усього ділового циклу — від виробництва до кінцевої реалізації продукції. Банк зберігає ліквідність за рахунок позик, що самоліквідуються (self-liquidating loans). Такими вважаються позики, якщо вони забезпечені товарами у процесі виробництва. Ця теорія стала обмежувати діяльність банків з розвитком не лише промислового виробництва, а й фінансових інструментів.	На практиці застосування цієї теорії в сучасних умовах у чистому варіанті неможливе, оскільки надання суто короткострокових кредитів не відповідає потребам економіки в довгострокових ресурсах і переозброєнню основних фондів. Хоча положення цієї теорії багато в чому застосовуються КБ, оскільки в умовах браку довгострокових пасивів вони часто змушені розміщувати кошти переважно в короткострокові кредити. Основним недоліком цієї теорії є те, що вона не дозволяла управляти ліквідністю в умовах зростаючого попиту на довгострокові кредити.
Теорія переміщення / передання як альтернатива теорії комерційних позик у 1920—1930-х роках. Уперше формалізована 1918 року Х. Дж. Моултоном	Суть у тому, що активні вкладення мають бути легко трансформовані у високоліквідні активи. Тобто певна частка ресурсів КБ має спрямовуватись на придбання активів, для яких існує вторинний ринок. Зазвичай, це високоліквідні ЦП, які виступають як вторинні резерви ліквідності (secondary reserves). Це дозволяє обґрунтувати збільшення строкowości кредитного портфеля, оскільки передбачається, що КБ може отримати додаткові грошові кошти шляхом продажу цих активів.	В умовах кризи теорія практично не застосовується. Якщо всі КБ хочуть продати свої активи одночасно, це спричиняє не лише падіння цін на них, а й практично повне зникнення покупців цих ЦП. При цьому збільшується кількість прострочених позик, що ще більше погіршує ситуацію з ліквідністю в КБ. У 1960-х роках джерела фінансування істотно скоротилися за стійкого попиту на позики.
Теорія забезпечення високої ліквідності (проіснувала в практиці управління банком до 1930-х рр.)	Увага концентрувалась на придбанні високоліквідних ЦП, зокрема казначейських векселів. Після досягнення бажаного рівня ліквідності фонди витрачались на надання кредитів комерційним організаціям і придбання ЦП.	
Теорія загального фонду ресурсів (pool-of-funds approach) (1930—1940-ві рр.)	Розглядала ресурсну базу КБ загалом як єдиний великий фонд, на який впливають, насамперед, макроекономічні чинники (конкуренція, попит і пропозиція на ринку фінансових послуг, інфляція, стан галузей). Головним запитанням було, за рахунок яких вкладень КБ має забезпечити ліквідність. Це вирішувалося таким чином: насамперед, необхідно сформувати первинні і вторинні резерви (кошти в центробанку і державні високоліквідні ЦП). Решта розподіляється в кредити і ЦП комерційних організацій, які джерелом ліквідності не вважаються, а їхня частка в портфелі активів і повернення залежать від стану ринку банківських послуг у регіоні.	Недоліками цієї теорії є: 1) неможливо створити єдиний, універсальний стандарт ліквідності, тобто визначити оптимальну для всіх КБ частку високоліквідних активів у валюті балансу; 2) у рамках цієї теорії не вивчається мінливість окремих видів ресурсів; 3) акцент у теорії робиться на ліквідності активів, їхня дохідність не розглядається; 4) не враховується ліквідність, забезпечувана надходженнями комісійних і відсоткових платежів; 5) не вивчається питання взаємодії активів і пасивів у забезпеченні ліквідності.
Теорія очікуваного доходу (1950—1980-ті рр.) розроблена Г. Прошновим	Передбачає формування портфеля активів у певній частці за рахунок довгострокових кредитів як джерела перспективної ліквідності. У класичній теорії довгострокові кредити фондуються за рахунок позик на фондовому ринку, що надаються рівномірно впродовж строку позики. Таким чином, забезпечується постійний потік фондів. Крім того, довгострокові вкладення банку, представлені, насамперед, іпотечними кредитами, можуть бути реалізовані на ринку відповідних ЦП, забезпечивши КБ ліквідними коштами в разі кризи. З цієї позиції довгострокові	

Закінчення табл. 1

Назва теорії / підходу	Зміст	Недоліки
	позики поряд з короткостроковими є фінансовими інструментами підтримки ліквідності КБ.	
Теорія конвертації фондів (після 1980-х рр.)	Менеджери розглядають ресурси КБ за видами, оскільки окремим видам зобов'язань притаманні особливі властивості, зокрема оборотність і стійкість. Після групування пасивів вкладення розглядаються щодо їхньої відповідності (за строками і обсягами) мобілізованим ресурсам. Наприклад, теоретично депозити до запитання забезпечують підтримання КБ первинних і вторинних резервів, а довгострокові позики на фондовому ринку вкладаються у довгострокові ж кредити. У фокусі теорії — проблема дохідності, а ліквідність розглядається як супутня обов'язкова умова.	Недоліками цієї теорії є: 1) легко переоцінити потребу в ліквідності, розглядаючи проблему оборотності і мінливості пасивів КБ. Обидві ці характеристики мають бути високими, але оборотність для підтримання певного рівня ефективності, а мінливість як відображення змін у короткостроковому плануванні; 2) необхідно враховувати одночасно і дохідність, і ліквідність портфеля активів, оскільки ліквідність є основною його властивістю; 3) теорія розглядає лише один бік управління ліквідністю КБ, у даному разі управління пасивами.
Конверсійний підхід (conversion-of-funds approach) / підхід розподілу джерел фондів	Розглядає кожне джерело коштів окремо і порівнює його з активами за подібним строком погашення. Відносно непостійні джерела (вклади до запитання і кредити «овернайт» на міжбанківському ринку) мають вкладатися в найліквідніші активи (готівка, високоліквідні ЦП). Більш стабільні джерела (довгострокові депозити, власні кошти) можуть використовуватись для вкладень у менш ліквідні активи (кредити, неліквідні ЦП). Перевагою цього підходу є те, що він дозволяє мінімізувати також відсотковий ризик за рахунок розподілу активів і пасивів за строками і полегшує управління ліквідністю КБ. Цей підхід застосовується практично всіма сучасними КБ, хоча порівняно з підходом єдиного фонду коштів він є більш трудомістким.	Основний недолік — висока трудомісткість такого аналізу, оскільки закріплення кожного виду зобов'язань за конкретним вкладенням може бути достатньо складним. Спроба врахувати недоліки підходу загального фонду коштів і конверсійного підходу робиться при застосуванні збалансованого підходу. На практиці це означає закріплення певних фондів за конкретними видами активів без деталізації за строками. Для кожного конкретного КБ таке закріплення індивідуальне.
Теорія управління пасивами	Виникнення пов'язане, насамперед, з появою можливості цілеспрямованого впливу на ресурси КБ. До 1950–1960-х рр. пасиви КБ надавали як якась даність, тобто вкладники самі вирішували, скільки грошових коштів і в який КБ вони вкладають. Завдання КБ — вкласти отримані кошти з найбільшою віддачею і за дотримання ліквідності. Саме цим пояснювалось переважання теорії управління активами. Ситуація змінилась після введення обігового депозитного сертифіката (<i>negotiable certificate of deposit</i>). З введенням депозитних сертифікатів КБ отримали інструмент управління сукупністю своїх зобов'язань. КБ стали реструктуризувати свої зобов'язання згідно з двома цілями: 1) використати ті джерела, які мінімізують витрати залучення коштів; 2) обрати оптимальні пропорції між величинами депозитів, позикових коштів і капіталу, що забезпечують бажаний рівень стабільності фондів, так щоб КБ міг дозволити собі тримати високодохідні активи, які зазвичай вимагають інвестицій на більш тривалі строки за вищого рівня ризику.	У чистому варіанті непридатна. Не враховує зв'язки між активами і пасивами. А між тим існування такого зв'язку очевидне. Наприклад, збільшення кредитного портфеля КБ (активних операцій) спричиняє в кінцевому підсумку збільшення коштів на розрахункових рахунках клієнтів у даному КБ, котрі є важливою складовою частиною ресурсної бази (пасивні операції).
Теорія збалансованого управління активами і пасивами (портфельний підхід)	Найбільш застосовна в сучасних умовах. Полягає в комбінації вищевикладених теорій і базується на тому, що КБ має підтримувати певну кількість ліквідних активів і бути готовим до вилучення частини пасивів.	

Примітка. Побудовано за [3, с. 52—54, 56—57; 4, с. 28—29].

Теорії комерційних позик, переміщення / передавання, очікуваного доходу пов'язані з управлінням активами, тобто основне завдання менеджера полягає в розподілі наявних ресурсів у відповідні види і строки активів.

Полярним підходом до управління ліквідністю КБ є теорія управління пасивами [3, с. 53—54].

Двоїста позиція на банківську ліквідність, що виникла наприкінці XIX століття, трансформувалась у дві теорії:

- теорія управління ліквідністю як запасом ліквідних коштів;
- теорія управління ліквідністю як потоком коштів, збалансованих за сумами і строками.

Однак на практиці реалізація цих теорій у чистому варіанті не можлива [5, с. 34].

При цьому підхід до тлумачення ліквідності КБ як запасу передбачає: визначення рівня ліквідності на основі даних про залишки активів і пасивів балансу КБ на певну дату; вимір її рівня таким чином, коли оцінюються лише активи, які можна перетворити у гроші, і далі наявний рівень ліквідних активів порівнюється з потребою в ліквідних коштах на певну дату; оцінку її рівня за даними балансу, що стосуються до попереднього періоду. Проте його повноцінному застосуванню в управлінні ліквідністю перешкоджає: лише гіпотетична можливість абсолютної рівності активів і пасивів КБ за строками погашення, а також ігнорування можливих змін стану КБ і можливості виконання ним своїх зобов'язань за рахунок оперативного залучення ресурсів.

Натомість при характеристиці ліквідності як потоку враховується динаміка, що передбачає спроможність упродовж певного періоду змінювати несприятливий рівень ліквідності, що склався, або запобігати погіршенню її досягнутого, об'єктивно необхідного рівня за рахунок ефективного управління відповідними статтями активів і пасивів. Більшість дослідників у цьому зв'язку розглядають співвідношення понять «ліквідність балансу банку» і «ліквідність банку». Однак головним недоліком цього підходу, насамперед, є приблизність прогнозних значень, що використовуються в аналізі, а також складність планування можливості залучення додаткових коштів [3, с. 48].

Водночас, за Н. Мерфі, важко створити інтегровану теорію банківської фірми, яка б одночасно охоплювала питання управління ліквідністю, вибору портфеля активів, політики ціноутворення і виробничого процесу [6].

Сьогодні під управлінням ліквідністю КБ:

- за процесним підходом розуміється формалізований процес із чіткою послідовністю етапів і методів управління, за допомогою якого визначаються чинники, що впливають на рівень ліквідності КБ, розраховується його ліквідна позиція, здійснюється її регулювання й контроль;

- за системним підходом — цілеспрямована діяльність, що базується на загальноприйнятих принципах управління і передбачає взаємоузгоджене поєднання окремих елементів системи в межах наявного забезпечення з метою отримання максимального ефекту синергії під час їхньої взаємодії для досягнення основних цілей управління ліквідністю банку [7, с. 251—252].

Серед моделей банківської діяльності є такі, що можуть використовуватись для характеристики ліквідності КБ. Це, зокрема, аналітична модель Ф. Еджворта, що визначає кількісне співвідношення величини зобов'язань банку і необхідних обсягів резервів ліквідності; модель Сілі, що передбачає одночасне управління вимогами і зобов'язаннями банку з метою максимізації прибутку [8].

Поряд з цим дослідники визначають режими ліквідності за різними моделями (табл. 2).

Таблиця 2

Режими ліквідності за різними моделями

Модель ліквідності	Частота появи нових вимог і зобов'язань	Спектр строків погашення нових вимог і зобов'язань	Кількість операцій	Частота зміни платіжного календаря	Режим ліквідності
Модель пасивної еволюції	Рідко	Дискретний	Мала	Рідко	Ламінарний (платіжний календар рухається паралельно самому собі)
Дискретна модель	Періодично	Проміжний	Середня	Періодично	Перехідний (одні частини платіжного календаря з часом зберігаються, а інші змінюються через появу нових строкових грошових коштів)
Безперервна модель	Щоденно	Безперервний	Велика	Щоденно	Турбулентний (платіжний календар постійно змінюється, «перемішується» унаслідок появи нових строкових вимог і зобов'язань)

Джерело: [9, с. 138].

В економічній літературі трапляються різні методи (інструментарій впливу суб'єкта на об'єкт) управління ліквідністю банку: джерел і використання грошових коштів; структури коштів; показників ліквідності; математичного моделювання; управління кредитною позицією; геп-аналізу; сценаріїв; Кромонаова; стабільних залишків; управління резервною позицією;

коефіцієнтний; Баумоля; Міллера — Орра; лінійного програмування.

Ці методи зазвичай застосовуються в рамках конкретних підходів управління: підходу загального фонду коштів, конверсійного підходу, збалансованого підходу [3, с. 54—55]. Поряд із вищезазначеними, для управління ліквідністю КБ застосовуються

й такі методи (рис. 1): фондового пулу, загально-го фонду коштів, конверсії фондів, статистичних випробувань (Монте-Карло), оцінки ліквідності за грошовим потоком, нормативний, сценарно-го аналізу, коефіцієнтів, кореляційно-регресійного

аналізу, трансфертного ціноутворення, оцінки величини чистого відпливу зобов'язань КБ, стрес-тестування, імітаційного прогнозування показників ліквідності КБ, логістичної регресії (логіт-моделі), експертний.

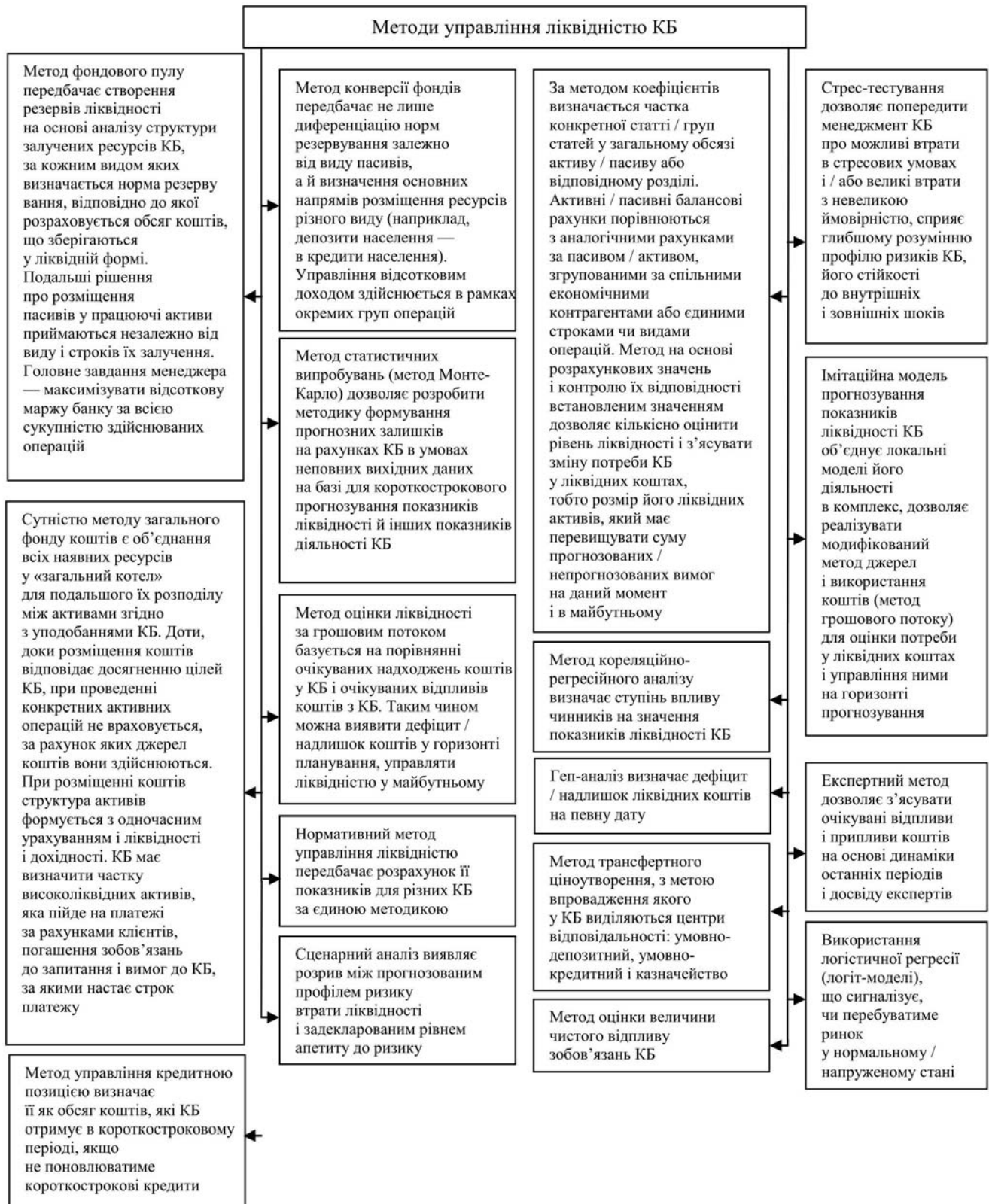

Рис. 1. Методи аналізу й управління ліквідністю КБ

Примітка. Побудовано за [10; 11; 12, с. 351; 13, с. 71; 14, с. 35; 15, с. 139].

Представлена на рисунку сутність цих методів дає уявлення про доцільність і можливість їх використання залежно від цілей і завдань управління ліквідністю КБ, які формуються їхніми різними стейкхолдерами, а також ступеня їхнього реального впливу на забезпечення ФБ банківських установ.

Зазначені методи мають як переваги, так і недоліки (табл. 3).

Таблиця 3

Переваги і недоліки методів управління ліквідністю КБ

Метод	Переваги	Недоліки
Метод загального фонду коштів	Надає керівництву КБ значну свободу у виборі напрямів вкладення коштів і видів активних операцій КБ, оскільки при формуванні політики частини наявних коштів іде на підтримку ліквідності КБ, а решта складається залежно від його пріоритетів у дохідні операції.	Визначення структури розміщення коштів для підтримки прибутковості і ліквідності керівництвом КБ може бути достатньо суб'єктивним і привнести додатковий ризик у його діяльність; з погляду підтримки ліквідності цей метод є недостатньо коректним, оскільки в ньому відсутні чіткі орієнтири зі встановлення достатнього рівня ліквідних активів.
Метод розподілу активів (конверсії коштів)	Під кошти кожної групи пасивів фактично створюється певний резерв ліквідних активів, розмір якого залежить від ступеня впливу даної групи пасивів на ризик незбалансованої ліквідності. Цей метод дозволяє КБ підтримувати і планувати свою ліквідність, забезпечуючи достатньо обґрунтоване розміщення коштів в активи відповідно до строковості пасивів, а також дозволяє коригувати обсяги залучення й розміщення коштів залежно від значущості операцій для КБ, дохідності активів, витрат на залучення пасивів, ризикованості розміщення коштів і стабільності ресурсної бази й інших чинників. Застосування цього методу знижує ризик утрати ліквідності для КБ завдяки зваженій політиці в управлінні активами і пасивами. Накопичення певного запасу ліквідних активів і пасивів у балансі КБ підвищує шанси клієнтів на своєчасне задоволення їхніх вимог, а самому КБ гарантує відносну стабільність і мінімум збитків, якщо доведеться екстрено залучити зовнішні джерела ліквідності.	Застосування на практиці основного принципу (створення резерву ліквідних активів під певну групу пасивів) призводить до зменшення частки працюючих активів, що, у свою чергу, обмежує дохідну базу КБ і в подальшому може негативно позначитися на його розвитку. Порівняно з методом загального фонду коштів цей метод дозволяє дещо знизити розмір резервів ліквідних коштів під забезпечення зобов'язань КБ, оскільки в ньому враховуються якісні відмінності груп пасивів. Крім того, існує проблема: як практично визначити оптимальний розмір резерву ліквідних коштів, необхідних для забезпечення ліквідності КБ унаслідок неодноразовності вибору коштів. Так, варто враховувати специфіку вкладів до запитання: у багатьох КБ ці кошти є однією з найстабільніших статей ресурсів; відтак резерв ліквідних коштів під них може бути різко зменшений і вони можуть з повною підставою інвестуватися у середньо- і довгострокові активи.
Метод коефіцієнтів	Можливість своєчасно вживати заходи з недопущення порушення найважливіших співвідношень статей балансу КБ, оскільки вони закріплюються встановленими значеннями коефіцієнтів; можливість управління ліквідністю за нормативами, тобто обмеження операцій КБ, що впливають на зміну значень коефіцієнтів; забезпечення відповідальності всіх підрозділів за стан ліквідності КБ, оскільки всі вони проводять свої операції, строго орієнтуючись на ліміти; для реалізації коефіцієнтного аналізу не потрібно великих витрат. Отже, метод є універсальним і здатним до порівняння.	Відносно наближена оцінка ліквідності, оскільки коефіцієнти розраховуються на основі даних балансу (на практиці майже в усіх випадках у розрахунок слід брати ринкову вартість статей); неможливість визначення ліквідності на майбутні періоди і планування рівня ліквідних коштів; чинник суб'єктивності встановлення значень коефіцієнтів і необхідність періодичного перегляду цих значень у зв'язку зі змінами у макро- і мікроекономічній ситуаціях. Отже, метод є статичним і великою мірою суб'єктивним.
Метод оцінки ліквідності за грошовим потоком	Дозволяє виявити дефіцит / надлишок коштів у горизонті планування, управляти ліквідністю в майбутньому. При цьому використовується геп-аналіз, що уможливорює з'ясувати найсприятливіший час залучення / розміщення грошових коштів для нівелювання розривів	Не містить оцінки потреби в ліквідних коштах у майбутньому за стресових ситуаціях на фінансових ринках. За геп-аналізу не враховуються відмінності в датах погашення позицій в одному часовому діапазоні, потоки коштів, поєднані з реінвестуванням в окремому діапазоні, та коштів, пов'язаних із виплатою і отриманням відсотків; зміни часу грошових потоків, що можуть здійснитися внаслідок трансформацій відсоткових ставок, тобто відмінності у сприйнятті прибутку за позиціями із включеними / явними опціонами. Якщо активи і зобов'язання можуть погашатися достроково, слід зробити низку припущень, причому для значної частини балансу.

Закінчення табл. 3

Метод	Переваги	Недоліки
Метод моделювання ліквідності	Уможливорює отримання узагальненої (інтегральної) оцінки ризиків, пов'язаних із ліквідністю. Розгляд КБ як складної динамічної системи з використанням засобів непараметричної статистики дозволяє комплексно оцінити стан ліквідності КБ не за одним, а за впорядкованим переліком показників. Застосування методу дозволяє керівництву не лише управляти ліквідністю КБ, а й планувати і прогнозувати її рівень.	Складність застосування зумовлена індивідуальністю кожного КБ, що вимагає використання спеціального програмного забезпечення і певних навичок персоналу. Таким чином, його застосування ефективне лише на довгострокових часових інтервалах, що враховують циклічність розвитку як економіки країни загалом, так і банківської системи зокрема, у т. ч. досвід значних утрат кризових періодів.
Нормативний метод	Його перевагами є: 1. Об'єктивність. Оцінка стану ліквідності КБ шляхом розрахунку значень групи показників за єдиним для всіх КБ алгоритмом має об'єктивний характер і виключає суб'єктивність підходу наглядного органу. 2. Універсальність. Оцінка позиції ліквідності КБ, активних на різних сегментах фінансового ринку і різними способами формуючих свої портфелі активів і пасивів, має універсальний характер, виконується за єдиною методикою і на основі єдиних принципів. 3. Порівнянність. Застосування єдиного алгоритму розрахунку нормативів і загальних принципів оцінки отриманих результатів дозволяє порівняти позиції ліквідності як малих, так і великих банків незалежно від складності здійснюваних операцій.	Його недоліками є: 1. Статичність. Зазначені нормативи абсолютно статичні. Їх розрахунок здійснюється на перше число місяця, але впродовж місяця ситуація змінюється багатократно і навіть кардинально. Дані надаються в центробанк до 10-го числа місяця за звітним, відтак дані втрачають актуальність на момент підписання звіту керівництвом КБ, а також при їх аналізі регулятором. 2. Середньостатистичність. Нормативи встановлені для середньостатистичного КБ, але такого реально не існує. Залежно від виду КБ нормативні вимоги мають бути різними. Так, багатofilійний КБ апіорі вимагає зовсім іншого підходу до управління активами і пасивами, ніж інвестиційний. 3. Дискретність. Нормативи не забезпечують необхідну повноту і безперервність контролю.

Примітка. Побудовано за [11; 16, с. 24; 17, с. 220, 221; 18, с. 33, 34; 19, с. 177] і за власними напрацюваннями.

Тобто, як свідчать наведені характеристики методів управління ліквідністю КБ, для оптимізації цього процесу слід використовувати їхній комплекс, конкретний склад його має зумовлюватися значущістю конкретної банківської установи, її масштабом, формою власності, обслуговуванням контингентом клієнтів, наявними контрагентами, джерелами залучення і напрямками використання коштів, станом корпоративного управління в КБ. Причому ступінь ефективності управління ліквідністю КБ визначатиметься дієвою співпрацею регулятора ринку банківських послуг, саморегулювальних організацій на ньому і КБ. Для управління ліквідністю КБ, на наш погляд, можуть використовуватись інструменти резервування і рефінансування, наглядові і боргові, планово прогностичні й аналітичні інструменти, а також інструменти гарантування / страхування вкладів населення (рис. 2), які виконують різноманітні функції з формування активів і зобов'язань КБ, сприяють їхньому збалансуванню за обсягами, строками і номінованими валютами, спрямуванню на конкретні цілі.

Серед інструментів резервування в управлінні ліквідністю КБ слід виокремити формування системи обов'язкових резервних відрахувань для контролю грошових агрегатів завдяки зміні грошового мультиплікатора.

У переліку інструментів рефінансування мають бути: встановлення центробанком ставки рефінансування КБ; здійснення ним операцій репо / зворотного викупу (продаж ЦП із зобов'язанням їх викупу на певну дату / зворотна купівля ЦП); здійснення депозитних операцій (розміщення КБ тимчасово вільних коштів на рахунки / депозитні сертифікати центробанку).

До наглядових інструментів управління ліквідністю КБ доцільно віднести: контроль за дотриманням нормативів ліквідності й оцінку фінансового стану КБ.

Борговими інструментами управління ліквідністю КБ мають бути: внутрішні запозичення КБ (запозичення на міжбанківському кредитному ринку, емісія внутрішніх корпоративних облігацій); зовнішні запозичення КБ (кредити МФО, іноземних банків, урядів зарубіжних країн, випуск банківських єврооблігацій).

Страховими інструментами / інструментами гарантування в управлінні ліквідністю КБ можна вважати: формування системи гарантування / страхування вкладів населення та юридичних осіб. І, нарешті, до планово прогностичних й аналітичних інструментів управління ліквідністю КБ правомірно зарахувати: коригування бізнесових стратегій КБ, ресурсної / кредитної / депозитної, відсоткової, інвестиційної політики КБ; системи банківського корпоративного управління.

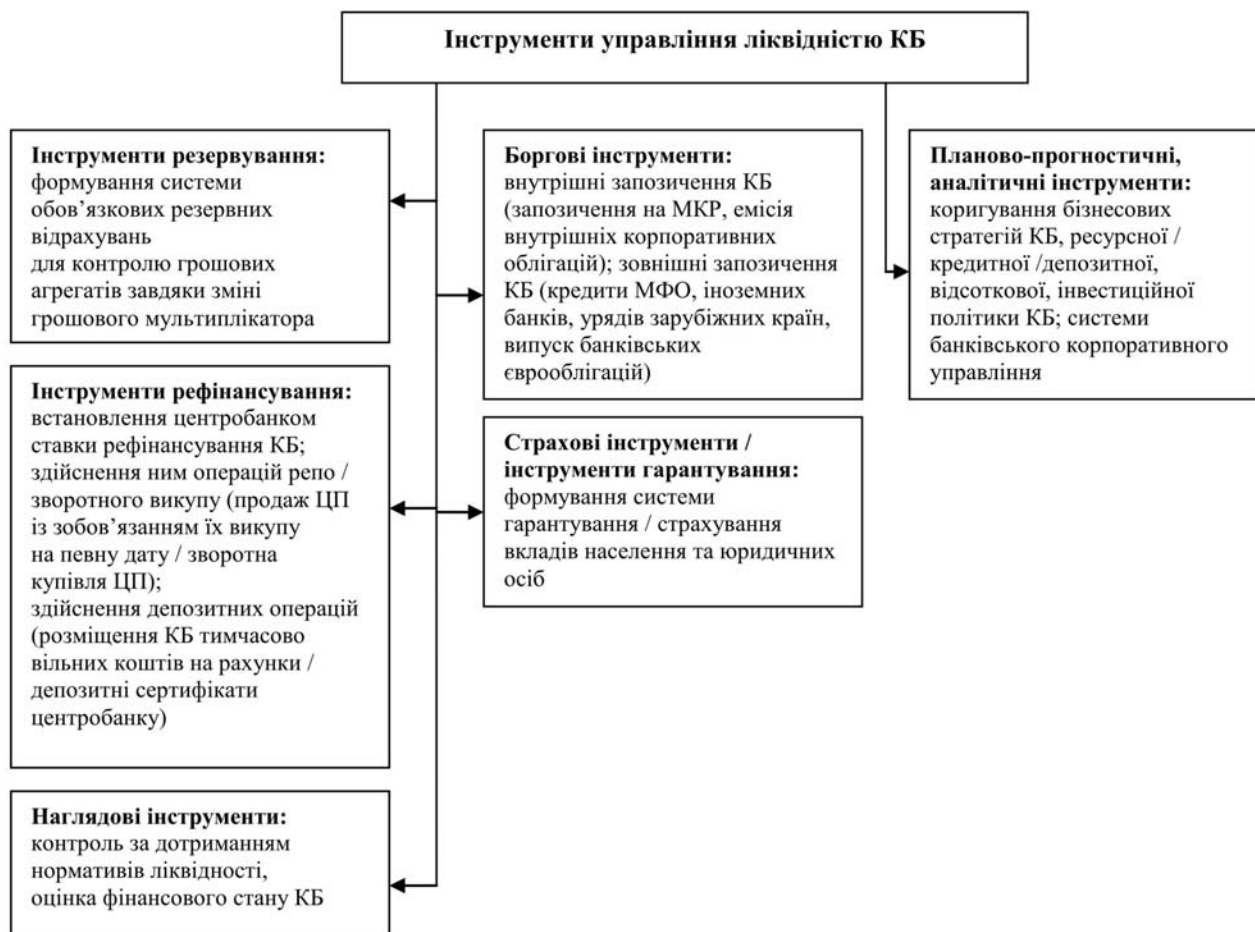

Рис. 2. Інструменти управління ліквідністю КБ

Примітка. Авторська розробка.

Висновки. Таким чином, питання управління ліквідністю КБ, виходячи з їхньої значущості для забезпечення ФБ як КБ, так і банківського сектору національної економіки загалом мають перебувати в центрі уваги регулятора ринку банківських послуг, саморегулювальних організацій на ньому і безпосередньо КБ.

Причому діяльність зазначених економічних агентів у цій сфері для досягнення найкращих результатів має враховувати найкращий досвід і бути координована належним чином.

А тому потрібні подальші наукові дослідження і вдосконалення практики реалізації управлінських процесів.

Список використаної літератури

1. Гайнулина А. В. Ликвидность банка: понятия и определяющие факторы [Электронный ресурс] / А. В. Гайнулина, С. Н. Пащенко // Управление. Экономический анализ. Финансы. — 2016. — С. 77—83. — Режим доступа : http://e-library.ufa-rb.ru/dl/lib_net_r/Gaynullina_Likvid_banka_ponyat_2016.pdf.
2. Гусева А. Е. Подход к оценке банковской ликвидности / А. Е. Гусева // Банковское дело. — 2001. — № 2. — С. 36—38.
3. Ермаков С. Л. К вопросу о понятии и методах управления ликвидностью коммерческого банка / С. Л. Ермаков, Е. Е. Фролова // Гражданин и право. — 2011. — № 3. — С. 43—57.
4. Герасимова Е. Б. Анализ ликвидности — фактор финансовой устойчивости кредитной организации / Е. Б. Герасимова // Вестник Саратовского государственного социально-экономического университета. — 2005. — № 11. — С. 28—33.
5. Чубарова Г. П. Генезис понятия банковской ликвидности и ее нормативного регулирования / Г. П. Чубарова // Финансовые исследования. — 2007. — № 16. — С. 33—37.
6. Murphy Neil B. Costs of Banking Activities: Interactions Between Risk and Operating Costs: A comment / Neil B. Murphy // Journal of Money, Credit and Banking. — 1972. — August. — P. 614—615.

7. Криклій О. А. Комплексний підхід до формування механізму управління ліквідністю банку на основі адаптивної моделі / О. А. Криклій, Д. О. Рябіченко // Бізнес Інформ. — 2012. — № 9. — С. 250—255.
8. Янковский И. А. Прогнозирование показателей ликвидности банка с применением статистической имитационной модели : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. экон. наук : спец. 08.00.13 — математические и инструментальные методы в экономике / И. А. Янковский. — Минск, 2010. — 21 с.
9. Ключев И. В. Управление ликвидностью коммерческих банков как инструмент обеспечения их финансовой безопасности / И. В. Ключев // Инновационное развитие экономики. — 2018. — № 6. — Ч. 3. — С. 135—140.
10. Денисова Т. Ю. Управление ликвидностью коммерческого банка : дис. ... канд. экон. наук : 08.00.10 / Т. Ю. Денисова. — Воронеж, 2002. — 161 с.
11. Саркисянц А. Анализ ликвидности и рейтингование банков / А. Саркисянц // Бухгалтерия и банки. — 2011. — № 3. — С. 12—18 ; № 4. — С. 27—32.
12. Івасів І. Б. Інтегрована система управління ліквідністю в банках / І. Б. Івасів, О. Ю. Фуксман // Бізнес Інформ. — 2014. — № 4. — С. 348—355.
13. Моисеев С. Р. Анализ трансмиссии ликвидности на рынке междилерского РЕПО / С. Р. Моисеев, И. В. Пантина, В. В. Сосюрко // Деньги и кредит. — 2012. — № 7. — С. 65—71.
14. Рябіченко Д. А. Інтеграція систем управління ліквідністю і стратегічного планування банку: сучасний погляд / Д. А. Рябіченко // Фінанси і кредит. — 2014. — № 32. — С. 26—37.
15. Сторожук И. Н. Методы управления ликвидностью коммерческого банка: отечественная и зарубежная практика / И. Н. Сторожук // Экономический механизм устойчивого развития экономики России в условиях нестабильной внешней среды : коллективная монография. — Ростов-на-Дону, 2013. — С. 136—145.
16. Софронова В. В. Ликвидность банков в современных условиях / В. В. Софронова // Фінанси і кредит. — 2012. — № 44. — С. 22—27.
17. Пайда Ю. А. Подходы к формированию комплексной системы оценки риска ликвидности в рамках системы управления финансовой безопасностью банка / Ю. А. Пайда // Вестник науки и творчества. — 2016. — № 7. — С. 217—223.
18. Заренок М. А. Нормативный метод контроля и прогнозирование показателей ликвидности / М. А. Заренок // Экономика и управление. — 2015. — № 4. — С. 32—38.
19. Караваева Ю. С. Особенности управления ликвидностью коммерческих банков / Ю. С. Караваева, О. Ю. Гарькавенко // Управление социально экономическими системами и правовые исследования: теория, методология и практика : сборник научных работ Международной научно-практической конференции. — Брянск : ИЭП БГУ, 2017. — 534 с.

References

1. Gajnullina, A. V., & Pashchenko, S. N. (2016). Likvidnost' banka: ponyatiya i opredelyayushchie faktory [Bank liquidity: concepts and determining factors]. *Upravlenie. Ekonomicheskij analiz. Finansy — Management. Economic analysis. Finance*, 1, 77—83. Retrieved from http://e-library.ufa-rb.ru/dl/lib_net_r/Gajnullina_Likvid_bank_a_ponyat_2016.pdf [in Russian].
2. Guseva, A. E. (2001). Podhod k ocenke bankovskoj likvidnosti [Approach to the assessment of banking liquidity]. *Bankovskoe delo — Banking*, 2, 36—38 [in Russian].
3. Ermakov, S. L. (2011). K voprosu o ponyatii i metodah upravleniya likvidnost'yu kommercheskogo banka [To the question of the concept and methods of liquidity management in a commercial bank]. *Grazhdanin i pravo — Citizen and Law*, 3, 43—57 [in Russian].
4. Gerasimova, E. B. (2005). Analiz likvidnosti — faktor finansovoj ustojchivosti kreditnoj organizacii [Analysis of liquidity — a factor of financial stability of a credit organization]. *Vestnik Saratovskogo gosudarstvennogo social'no-ekonomicheskogo universiteta — Bulletin of the Saratov State Social and Economic University*, 11, 28—33 [in Russian].
5. Chubarova, G. P. (2007). Genezis ponyatiya bankovskoj likvidnosti i ee normativnogo regulirovaniya [Genesis of the concept of banking liquidity and its regulatory regulation]. *Finansovye issledovaniya — Financial research*, 16, 33—37 [in Russian].
6. Murphy, N. B. (1972, August). Costs of Banking Activities: Interactions Between Risk and Operating Costs: A comment. *Journal of Money, Credit and Banking*, 614—615 [in English].
7. Kryklii, O. A., & Riabichenko, D. A. (2012). Kompleksnyi pidkhid do formuvannia mekhanizmu upravlinnia likvidnistiu banku na osnovi adaptivnoi modeli [Complex approach to the formation of liquidity management mechanism of the bank on the basis of adaptive model]. *Biznes Inform — Business Inform*, 9, 250—255 [in Ukrainian].

8. Yankovskij, I. A. (2010). Prognozirovanie pokazatelej likvidnosti banka s primeneniem statisticheskoy imitacionnoj modeli [Forecasting bank liquidity indicators using a statistical simulation model]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Minsk [in Russian].
9. Klyuev, I. V. (2018). Upravlenie likvidnost'yu kommercheskih bankov kak instrument obespecheniya ih finansovoj bezopasnosti [Management of liquidity of commercial banks as a tool to ensure their financial security]. *Innovacionnoe razvitie ekonomiki — Innovative development of the economy*, 6, 3, 135—140 [in Russian].
10. Denisova, T. Yu. (2002). Upravlenie likvidnost'yu kommercheskogo banka [Commercial bank liquidity management]. *Candidate's thesis*. Voronezh [in Russian].
11. Sarkisyanc, A. (2011). Analiz likvidnosti i rejtingovanie bankov [Analysis of liquidity and rating of banks]. *Buhgalteriya i banki — Accounting and Banks*, 4, 27—32 [in Russian].
12. Ivasiv, I. B. (2014). Intehrovana systema upravlinnia likvidnistiu v bankakh [Integrated liquidity management system in banks]. *Biznes Inform — Business Inform*, 4, 348—355 [in Ukrainian].
13. Moiseev, S. R. (2012). Analiz transmissii likvidnosti na rynke mezhdilerskogo REPO [Analysis of liquidity transmission in the inter-dealer repo market]. *Den'gi i kredit — Money and Credit*, 7, 65—71 [in Russian].
14. Ryabichenko, D. A. (2014). Integraciya sistem upravleniya likvidnost'yu i strategicheskogo planirovaniya banka: sovremennyy vzglyad [Integration of liquidity management systems and strategic planning of the bank: a modern view]. *Finansy i kredit — Finance and Credit*, 32, 26—37 [in Russian].
15. Storozhuk, I. N. (2013). *Metody upravleniya likvidnost'yu kommercheskogo banka: otechestvennaya i zarubezhnaya praktika* [Methods of liquidity management of a commercial bank: domestic and foreign practice]. Ekonomicheskij mekhanizm ustojchivogo razvitiya ekonomiki Rossii v usloviyah nestabil'noj vneshnej sredy [Economic mechanism of sustainable development of the Russian economy in an unstable external environment]. Rostov-on-Don [in Russian].
16. Sofronova, V. V. (2012). Likvidnost' bankov v sovremennyh usloviyah [Bank liquidity in modern conditions]. *Finansy i kredit — Finance and Credit*, 44, 22—27 [in Russian].
17. Pajda, Yu. A. (2016). Podhody k formirovaniyu kompleksnoj sistemy ocenki riska likvidnosti v ramkah sistemy upravleniya finansovoj bezopasnost'yu banka [Approaches to the formation of an integrated system for assessing liquidity risk within the framework of the financial security management system of the bank]. *Vestnik nauki i tvorchestva — Bulletin of Science and Creativity*, 7, 217—223 [in Russian].
18. Zarenok, M. A. (2015). Normativnyj metod kontrolya i prognozirovanie pokazatelej likvidnosti [Normative method of control and forecasting of liquidity indicators]. *Ekonomika i upravlenie — Economics and Management*, 4, 32—38 [in Russian].
19. Karavaeva, Yu. S., & Gar'kavenko, O. Yu. (2017). Osobennosti upravleniya likvidnost'yu kommercheskih bankov [Features of liquidity management of commercial banks]. *Upravlenie social'no ekonomicheskimi sistemami i pravovye issledovaniya: teoriya, metodologiya i praktika: sbornik nauchnyh rabot Mezhdunarodnoj nauchno-prakticheskoy konferencii — Management of social economic systems and legal research: theory, methodology and practice: collection of scientific papers of the International scientific and practical conference*. Bryansk: IEiP BGU [in Russian].